

MICHAL AJVAZ:

**Cesta k pramenům smyslu. Genetická fenomenologie
Edmunda Husserla**

Praha: Filosofía 2012, 374 s.

Záujemcom o fenomenologickú filozofiu (a nielen im) sa v minulom roku dostala do rúk kniha Michala Ajvaza *Cesta k pramenům smyslu. Genetická fenomenologie Edmunda Husserla*. Autor tejto publikácie sa vydal na cestu hľadania zmyslu ako celkovej oblasti „zrenia zmyslu, umožňujúcej zrod nových syntaxí, nového zmyslu, a tým i nových skúseností, nových súcien a dejov, ktoré sú pomocou tohto zmyslu vytvárané v dynamickom dianí“ (s. 217).

Genetická fenomenológia sa podľa autora zaoberá „pôvodom jednotlivých typov útvarov zmyslu, tým, čo Husserl niekedy nazýva ‚dejinami zmyslu‘“ (s. 23). Túto genetickú problematiku s dynamickým usporiadaním autor na nasledujúcich stránkach knihy rozoberá v zmysle odkrývania vrstiev, významov a postupného rozplietania a odhaľovania naukladaných sedimentov, za ktorými sa nachádza hľadaný zmysel.

Celková podoba a systém knihy sú štruktúrované tak, aby podrobne zachytili genézu zmyslu a pôvod štruktúry genetickej problematiky. Pre Ajvazovo filozofické skúmanie je charakteristická vysoká stylistická obratnosť a terminologická znalosť a jasnosť relevantných pojmov, a hlavne fundovanosť, pokiaľ ide o Husserlovu genetickú fenomenológiu. S týmto vedomím môže čitateľ nájsť istého spoločného menovateľa, ktorý zamlčane a intuitívne prechádza celým textom. Je to „celková dynamika rozplietania (rozvíňovania) skúsenosti“ (s. 172), respektíve „jednotné dianie“ (s. 179).

Priebeh a systém tohto skúmania postupuje plynule od problematiky dejín apercepcie k analýze spredmetnenia a pasívnej syntézy vo vzťahu k aktívnej sfére. Ajvaz poukazuje na to, že oblasť pasívnej vopredanosti sa k aktívnemu Ja nestavia staticky, ale tieto dve vrstvy sú v neustálom napätí, „ťahaní sa“, ktoré vzniká v dynamickom pnutí budujúcom štruktúru skúsenosti. Bdelé Ja je neustále ponorené v pasívnej sfére, ktorá na Ja pôsobí ako pôvodná vopredanosť. Podľa Ajvaza „ide o dynamický celok navzájom závislých vrstiev a... dianie v tejto oblasti nie je uzavreté do seba, je vpletené do diania skúsenosti ako vyššieho celku, utvára sa a pôsobí vo vzájomnej hre na jednej strane s aktívnou, na druhej strane s pra-pasívnou oblasťou“ (s. 104). Z tohto hľadiska ide o analýzu celku skúsenosti, v ktorej sa odohrávajú prapásívne syntézy ako spodné vrstvy skúsenosti, v ktorých sa nachádza vrstva pasívnych syntéz.

Ajvaz sa zameriava na zachytenie dynamického celku skúsenosti a v tejto skúsenosti zdôrazňuje sebaapremenu a sebachápanie v postupne sa utvárajúcom predmetnom celku. Práve zdôrazňovanie dynamického charakteru genézy zmyslu vedie Ajvaza ku kritike Husserlovho mechanizmu (s. 188, 233), ktorý sa drží skôr stabilných a nemenných prvkov. Zvlášť inšpiratívnym prínosom, ktorý sa preplieťa celou knihou, je vsúvanie a využívanie príkladov a tém z literárnych diel, ktoré obohacujú teoretické analýzy a utkávajú neviditeľnú líniu deja. Ten prekračuje husserlovské a fenomenologické postoje a dáva filozofickým tvrdeniam praktický aj metaforický podtón. Na týchto literárne aplikovaných príkladoch možno vidieť relevantnosť fenomenologických analýz a ich vhodné použitie v praktickej oblasti. Zaujímavé je využitie príkladu z Proustovho *Hľadania strateného času* na dokázanie obnovenia minulej skúsenosti v rámci retencionálnej fázy (s. 190-191), ale aj príklad z Novalisovej *Zázračnej hry sveta* (s. 279-280).

K hlavným zámerom knihy patrí zdôrazňovanie celku ako dynamicky sa zjednocujúcej a znova sa rozdeľujúcej štruktúry. Ako poznamenáva sám autor, predmetom genetickej fenomenológie „je dynamika, ktorá zakladá ako vývoj v čase, tak štruktúru – tie sa nedajú oddeliť: *prechádzanie do štruktúry je momentom vývoja, k povahe štruktúry patrí jej premena, k nej dochádza pri jej fungovaní*“ (s. 203). Pri opise dynamickej povahy časovej syntézy treba upozorniť na dva body, v ktorých Ajvaz opúšťa tradičné pole Husserlovej fenomenológie a originálne tak prispieva k interpretácii genetickej fenomenológie: 1. radikalizuje Husserlovu teóriu smerom k väčšiemu dynamizmu a 2. ide o väčšie prepracovanie previazanosti jednotlivých momentov časovej štruktúry.

Spájanie nižších a vyšších vrstiev v rámci vývoja štruktúry vidí Ajvaz v Husserlovej charakteristike vývoja ako postupu od elementárnejšej jednoty s neupevnenými štruktúrami k jednote komplikovanejšej a rozvinutejšej, k vyššej jednote, ktorá sa vybuďovala zo základov pôvodnej jednoty (s. 225). Poukazuje na jednotne nasmerovaný celok, ktorý podľa neho dáva tvar a formu skúsenosti, a tým sa prikláňa k holistickej pozícii v rámci určenia charakteru skúsenosti (s. 230). Autor výstižne ukazuje, že Husserlova teleologická stránka vývoja skúsenosti má charakter absolútnej idey, aj keď v skúsenosti je zachovaná prepojenosť medzi tým najelementárnejším a tým najvypracovanejším a posledným. Tento systém myslenia Ajvaz označuje ako Husserlov monizmus, pretože „skúsenosť jedinca a ľudstva pripomína nepretržité tryskajúci gejzír intencionálnej energie“ (s. 245).

V knihe sa zároveň tematicky prepája vzťah fenomenológie a psychoanalýzy, ktorému je venovaná jedna samostatná kapitola. Tá však v porovnaní s hlavnými časťami knihy, ktoré sa venujú genetickej fenomenológii pôsobí menej výrazne. Autor sa zaoberá komparáciou a rozborom rôznych teórií, ale vyhýba sa priamej konfrontácii a vyvodzovaniu radikálnejších tvrdení, pričom zaujíma neutrálne stanoviská (s. 285-286).

Autor pracuje s Husserlovými rukopismi ako pôvodnými zdrojmi, v ktorých sú podrobne opísané problémy genetickej fenomenológie. Týmto spôsobom sa do rámca genetickej fenomenológie dostáva aj „vývoj štruktúracie útvarov zmyslu v rámci života jednotlivca“ (s. 318). To, čo Ajvaz hľadá a objavuje v Husserlovej genetickej fenomenológii a čo predstavuje spektrum jeho filozofického videnia, možno opísať ako zmysel, ktorý je „ustanovený v sieti vzťahov a výziev, na vyzdvihnutí jednotlivého zmyslu sa podieľa celá skúsenosť“ (s. 359). V knihe možno chýbajú analýzy súčasného živého diskurzu genetickej fenomenológie, prípadne širšieho rámca filozofickej literatúry, ktorá sa venuje genetickej fenomenológii.

Ajvazova interpretácia môže osvetliť mnohé momenty a problémy v Husserlovej fenomenológii. Zdôraznenie samotnej dynamickosti, celistvosti a celkovosti skúsenosti je pritom vhodným impulzom rozvíjania genetickej fenomenológie (a nielen tej).

Martin Kompis

Martin Kompis
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR
e-mail: martin.kompis1@gmail.com